

לעשות רצונך

הלכות מצוות

wa052052@gmail.com

ארבעת המינים

מצות נטילה – מצווה מן התורה ליטול ארבעה מינים ביום טוב הראשון של חג בכל מקום, ככתוב ולקחתם לכם ביום הראשון וגו' ובמקדש כל שבעה, שנאמר "ושמחתם לפני ה' אלוסיכם שבעת ימים". משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש. ויש אומרים דראי לחוש לדעת הרמב"ם שמדאורייתא גם בזמננו הוא מצווה כל שבעה בירושלים העתיקה [ולא רק בעזרה כהראב"ד], ולפי"ז גם מי שכבר נטל לולב מחוץ לירושלים שחיובו דרבנן בשאר ימים, ואחר כך בא לירושלים בין החומות מתחייב בלולב מן התורה, וכמוכן שאי אפשר לברך, ועוד ראוי לחוש להסוברים דמהתורה בעינן כל שבעה שיהא "לכם" (תשובות ישראל, טו"ב, ח"ב עניינים שונים סי' ר"פ. י"א שהרמב"ם בהלכותיו (לולב ז' י"ג) חזר בו וכתב מקדש, אמנם רבינו מנחם פי' ד"ם בכלל, ובהתעוררות תשובה ח"ד תמ"ב מוכיח מדמציעו לגבי מעשר כתוב ואכלת לפני ה'א, והכוונה ל"ם).

שהחיינו – ביום הראשון מברכים שהחיינו על קיום מצוות לולב. ואם נטל הלולב ביום הראשון ולא בירך שהחיינו, יכול לברך כל שבעה באיזה יום שיזכור, ובלבד שיברך בשעת נטילה (תרמ"ד ס"ק ג), ולא כהפרי מגדים (תרס"ב ד') ואף שלעניין ברכת שהחיינו על פרי חדש קיי"ל (רכ"ה י"ג) שאם לא בירך על האכילה הראשונה לא יברך על האכילה השנייה, ביאר בשער הציון סימן תרס"ב ד' שלעניין לולב כיוון שהלילה אינו זמן נטילה, כל יום נחשב כמצווה בפני עצמה, וסיים בצ"ע.

לכם – ביום הראשון צריך שהארבעה מינים יהיה "לכם", כלומר שיהיה שלו ממש ולא רק בהשאלה, מה שאין כן בשאר ימים, ומשום כך אין להקנות הלולב לקטן ביום הראשון לפני שיוצא בעצמו, לפי שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, אבל יכול לתפוס עם התינוק, או שאומר לו יהא שלך עד שתצא בו, דהוי כשואל, דינן לסמוך על הפוסקים דדי בחינוך לעצם המצוה, ללא פרטי המצוה (תרנ"ה ו', ובמ"ב

שם) ונחלקו הפוסקים לגבי נשים הרוצות לברך ביום הראשון – לדעת התהילה לדוד (סי' י"ד ז') אשה יכולה לברך על אתרוג השאול, (משא"כ איש אינו יכול לומר וציוונו על שאול דהרי מחויב לקיים "לכם"), ולדעת הבכורי יעקב (תדנ"ז ה') גם אשה המברכת ביום הראשון צריכה שיהא שלה, משום "לכם", ומעיר שם שאין לאחר לתת לאשה לולבו במתנה לאשה נשואה אלא בתנאי שאין לבעלה רשות בו, דאל"כ לא בלבד שהיא מברכת ברכה לבטלה אלא גם לו יזיק הדבר שהרי במתנה ע"מ להחזיר, צריך להחזיר לבעליו, וא"כ חזרת האשה לבעליו אינו חזרה כיון שאינו שלה אלא של בעל ואם החזירה האשה מ"מ אינו בידו רק שאול מהבעל ולא יכול ליתנו במתנה לאחר וגם אינו יכול לצאת בו כדינו ביום שני ולכן צריך להזהר בזה.

קצת הלכות אתרוג

אתרוג החסר פסול – כשחסר מבשר האתרוג אפילו אינו חסר אלא כל שהוא, פסול ויש אומרים שאינו נפסל אלא כשיהיה בו חסרון בכאיסר, או שיש בו נקב מפולש דבאופן זה פסול בחיסרון כל שהוא, ומכל מקום מה שנראה לפעמים באתרוג שהיה בו נקב בעודו במחובר אלא שנקרם עליו עור ובשר, זה לא נקרא נקב, וכשר, ואם הוא ספק אם יש בו חסרון כל שהוא אזלינן לקולא, כיון דהוי ספק ספיקא דהרי יש מכשירין אפילו בודאי. וכן אם מסופק אם מגיע לחדרי הזרע, כשר, דסמכין על הפוסקים דדוקא מעבר לעבר פסול. וכ"ז דווקא כשימוחה מסתפק דאל"כ אינו אלא חיסרון ידיעה (אשרי האיש" מועדים ל"ד כ"ח. וכתב החזו"א קמ"ז ה' לגבי ספק חסר דאם הוא בחוטמו או בבי' וג' מקומות ראוי להחמיר.

הגדרת חסר – להחזון איש (קמ"ז א' ד"ה ובמ"ב) אינו נחשב חסר עד שיהא נחסר מהבשר הלבן שהוא האוכל, דכל הירוק הוא בכלל קליפה ואינו אוכל, ומ"מ כשנחסר ונשאר הלבן, בודאי נחסר כל שהוא מהלבן שהרי אי אפשר לצמצם בזה מאידך להמ"ב (תרמ"ה ס"ק כ"ד, ובשעה"צ) שרק הקליפה הדקה שהיא כמין גליד על האתרוג, הוי קליפה, ואם נחסר מהקליפה העבה הירוקה העבה קצת הוי כבר חסר.

כיצד בודקין האתרוג אם חסר – בבדיקת האתרוג אם הוא חסר אינו מספיק הסתכלות שטחית, אלא יש להתבונן היטב, דגם אם אינו ניכר לעין כשאוחזו בידו אלא ע"י שימת עין בדיוק, הוי חסר ופסול, (רע"א סוכה כט: ד"ה ומ"ש), וה"ה לגבי נחלקה התיומת ומפרשי דמש"כ המג"א בשם המבי"ט דבעינן שיהא ניכר לעין כשאוחזו בידו, אין זה אלא בפסול הדר, משא"כ בפסול חסר ונחלקה התיומת שהוא מדין לקיחה תמה, ומ"מ אינו נפסל בחגירת צפורן. אמנם

אם אינע נראה כלל אלא על ידי זוכית מגדלת, אינע פוסל, שכל דיני התורה תלויים בראייה לפי חוש העין הרגיל. ("דרך אמונה" שמיטה ויובל ד' א' ביא"ה ד"ה "בין")

מוהל היוצא מהאתרוג – לפעמים על ידי לחיצה יוצא קצת מיץ, ואין זה נחשב חסר, דאינע אלא זיעה, ואם התייבש על פני האתרוג, אינע פוסל משום שינוי מראה (שו"ע הלכה תרמ"ט ט', בשם החזו"א).

אתרוג המורכב – אתרוג המורכב פסול, ואינע נקרא אתרוג כלל (תרמ"ה ס"ק ס"ה). ועיקר חזקת האתרוג שאינע מורכב ע"י מסורת כדין עוף טהור דכשהם מוחזקים למורכבים לא יועילו סימנים להכשירם שלא נאמרו הסימנים אלא להחמיר (חתם סופר א"ח סי' רי"ז), והגרש"ז איערבך בדק גם במוחזקים בכשרות וראה שאין הסמנים מתאימים ולכן העלה שאין לקבוע ע"פ סמנים כלל אלא לקנות מירא שמים (הליכות שלמה פ"י הע' 65).

שיעור האתרוג – אתרוג פחות מכביצה פסול, (תרמ"ה כ"ג) ולכתחילה יש להדר ליקח יותר משיעור כביצה מצומצמת (תרנ"ו), לדעת החתם סופר סי' קפ"א אף להסוברים שיבזמנו נתקטנו הביצים, די בכביצה שיבזמנו, כי הכל לפי הזמן אם הביצים נשתנו גם גידול האתרוגים נשתנו, דבשיעור זה נקרא פרי, ועיין בשו"ע דאפילו בוסר כשר. ולפי דעת הבכורי יעקב נכון לבעל נפש להדר לכתחילה אחר אתרוג שגדול כשני ביצים (ביא"ה תרמ"ה) לשיטת החזו"א שיעור ביצה הוא לפחות 100 גרם ולהגר"ה נאץ לפחות 57.6 גרם.

היה בו כשיעור ובימי החג נצטמק ועמד על פחות מכביצה ס"ל להחיי"א דפסול משום שאינע הדר, ואם אין לו אחר אפילו ביום הראשון יטלנו בלא ברכה (ביא"ה) והחזו"א (קמ"ה ב') חולק דאפשר לברך עליו שהרי כבר נגמר פרי.

אתרוג חירוק – ירוק כעשבי השדה פסול, ואם דרכו להצהיב כשר אף בעודו ירוק (תרמ"ה כ"א) דלא כהב"ח שמחמיר, ולמעשה אין לסמוך על זה ואין לקנות אתרוג אלא א"כ התחיל קצת להצהיב, דשמא יהיה נשאר ירוק, (מ"ב שם)

שיעורי מראה - מראה שחור או לבן, במקום אחד, פוסל כשהוא ברובו, דהיינו רוב כל שטח האתרוג (תרמ"ח ט"ז), ובחוטמו בכל שהוא (סעיף י"ב).

נימור בבי' וג' מקומות - אם שיעורי מראה או חזוית הוא בשנים או שלשה מקומות, ס"ל להמג"א (י"ג) דגרע טפי ממקום אחד, והיינו שאם נתפשט גם לצד השני והוא ברוב היקף רוחב האתרוג פסול גם כשאינו רובו של שטח האתרוג (ס"ק מ"א), וכן אם הן עומדין לאורך האתרוג כגון שחזוית אחת עומד בצד אחד של האתרוג וחזוית השנית נמשך מעט על צד השני של האתרוג ומתחלת האחת עד סוף השנית יש רוב היקף אורך האתרוג הרי זה פסול (שו"ע הרב ס"ט) אך החזו"א (קמ"ז ה') חולק על המג"א שאינו פוסל אלא באופן שאם נקיף בחוט את כל הבעבועות יהא הניקף רוב שטח האתרוג, ומפרש דלא גרע מאילו היתה החזוית בכל בין הביניים, וכן הורה הגריש"א (אשרי האיש מועדים ל"א ל"ט).

קצת הלכות לולב

שיעור לולב - שיעור לולב ארבעה טפחים, כדי שייצא שדרו של לולב מההדסים והערבות טפה, והשדרה היינו חוץ מהעלים שיוצאים למעלה אחר שכלתה השדרה. לכתחילה ט"ז אגודלים. ובדיעבד די ב"ג אגודלים ושליש. (תר"ע א'). לפי מדות של זמננו לכתחילה - להחזון איש שיעור לולב 40 ס"מ ולכה"פ 39 ס"מ, ובהדס וערבה ג' טפחים בעצו מלבד העלין 30 ס"מ ולכה"פ 29 ס"מ (שיעורין של תורה, שיעורי המצוות).

להגר"ח נאה לולב - 32.7 ס"מ ולפחות 32 ס"מ, ובדי החדס והערבה 24.5 ס"מ ולפחות 32 ס"מ, (שיעורי תורה סימן ג' מ"א). י"א שאם מוסיף על שיעור החדס וערבה צריך להוסיף גם על שיעור הלולב שיהא שדרו יוצא למעלה מהאגודה טפה.

נקטם ראשו - לדעת המחבר נקטם ראשו היינו שנקטמו רוב העלים העליונים, שגבוהים למעלה מן השדרה, ולהרמ"א כשנקטם העלה העליון האמצעי פסול, ואם כלה הלולב בשני תימות ונקטמה רק אחת מהן אפשר שיש להקל, (תרמ"ה ס"ק כ"ט).

שיעור הקטימה - לא נזכר בשו"ע אם דוקא כשנקטם רוב העלים או במקצתן, ויש להחמיר בכל שהוא (שע"צ כ"ח). ואם נקטם הקוץ שמעל העלה כשר, וכן אם נקטם רק דף אחד מהעלה כשר (עיקרי הד"ט ל"ג כ"א).